

قرنطینه در کهن تاریخ ایران زمین

پانزدهم آذرماه ۱۳۹۹، دوران خانه‌نشینی اجباری در فراگیری بیماری کرونا

سایت www.dr-zaker.com

محمدابراهیم ذاکر

دندان‌پزشک و پژوهشگر تاریخ پزشکی

۱..... قرنطینه در کهن تاریخ ایران زمین

۱..... قرنطینه، پروتز، مجلسی (د: ۱۱۰ق).....

۱..... بحار.....

۱..... پروتز.....

۲..... قرنطینه.....

۵..... کتاب‌نامه.....

۵..... نمایه کتاب و مقاله.....

ذکر
دکتر محمد ابراهیم

قرنطینه در کهن تاریخ ایران زمین

قرنطینه، پروتز، مجلسی (د: ۱۱۱۰ق)

دوران بیماری فراگیر جهانی کرونا دیدارهای فیزیکی مردم بسیار کاست، به جای آن به سپاسداری تکنولوژی ساخته و پرداخته بشر، دیدارهای مجازی، کلاس درس دانش‌آموزی و دانشجویی، کارگاه‌های آموزشی، کلاس‌های زبان، کنگره‌ها، سمینارها، سخنرانی‌ها و دورکاری‌ها همگی با نعمت فضای مجازی در دسترس بشریت گذاشته شد. پژوهش‌های خانگی فراگیر شد.

بحار

هنگامی که از میانه‌های دههٔ چهل افزون بر آموزش در مدرسهٔ علوی، در مدرسهٔ جعفری وابسته به گروه‌های طرفدار آیت‌الله سید محمود حسینی شاهرودی (۱۲۶۲ - ۱۳۵۳خ) قرار گرفته در سور محلهٔ عماره، روبروی درعیه [کلانتری] نجف، با کتاب بحار الانوار [بحار الأنوار الجامعة لدرر اخبار الأئمة الأطهار] علامهٔ مجلسی، ملامحمدباقر (۱۰۳۷ - ۱۱۱۰ق / ۱۰۰۶ - ۱۰۷۷خ / ۱۶۲۸ - ۱۶۹۹م) آشنا شدم. با آغاز دههٔ پنجاه و رفت و آمد با سمپاتی‌های آیت‌الله خمینی (۱۲۸۱ - ۱۳۶۸خ) و ورود به جرگهٔ ایشان در نجف و آشنایی با دکتر شریعتی (۱۳۱۲ - ۱۳۵۶خ)، سپس رفتن به بغداد و پس از آن آمدن به ایران، به تدریج دگرگونی‌هایی در نگاهم به این مجموعهٔ بزرگ ۲۵ جلد رحلی، بیش صد و چند ده جلد وزیری افتاد.

پروتز

روزها و ماه‌ها به دنبال یکدیگر گذشتند تا به دههٔ هفتاد رسیدند. اواخر دههٔ هفتاد و پس از چهارده سال دوری از نوشتن، با پافشاری دایی‌هایم، به ویژه دکتر علی‌نقی منزوی (۱۳۰۲ - ۱۳۸۹خ)، فعالیت‌های گستردهٔ فرهنگی من در تاریخ علم، به ویژه تاریخ پزشکی دندان‌پزشکی، آغاز شد. دههٔ هشتاد اوج کارهای فرهنگی‌ام در این زمینه بود، قرار شد من «تاریخچهٔ پروتز از دیرباز تا آغاز دورهٔ رنسانس» را به عنوان سخنرانی در یکی از کنگره‌های دندان‌پزشکی اجرا کنم [گمان دارم نخستین کنگرهٔ

بین‌المللی پروتز در تهران بود]. هر چه در کتاب‌های پزشکی و دندان‌پزشکی به دنبال موضوع پروتز گشتم، چیزی به دست نیاوردم، نه کتاب‌های یونانیان، نه مصریان و پزشکان گروه اسکندرانی و نه ایرانیان و جهان اسلام. نومید شدم. گشت وگزارم معطوف به کتاب‌های دیگر شد و به بررسی آن در کتاب‌های تاریخ پزشکی و دندان‌پزشکی و ادبیات و ادیان پرداختم. از یک سو اوستا، گات‌ها و وندیداد زرتشت گشتم و جز چند پند و اندرز در این زمینه ندیدم.

تورات و تلمود مطالبی بسیار اندک، کمتر از انگشتان یک دست داشت و آن بحث نکوهش مردم، به ویژه بانوان بود که روزهای شنبه با دندان مصنوعی یا روکش طلای خود بیرون نروند، چون اگر از دهان ایشان بیرون بیفتد، حق برداشتن آن‌ها نخواهند داشت.

انجیل و مسیحیان نیز جز چند اندرز بهداشتی چیزی دلخواه نداشتند.

اسلام: این جا بود که من پس از سی و اندی سال، دوباره دل‌بسته بحار الأنوار مجلسی، کافی کلینی (د: ۳۲۹ق)، محاسن برقی (۲۰۰ - ۲۷۴ق؛ یا ۲۸۰ق)، تهذیب و الاستبصار شیخ طوسی (د: ۴۶۰ق) و جزایشان شدم. روند کار بدین گونه بود که جایزه یک سخنرانی من در دانشگاه شهید بهشتی، مجموعه چندین کتاب بود، عنوان یکی از آن‌ها دانش‌نامه احادیث پزشکی، گردآوری محمدی ری‌شهری دادستان کشور بود.

من با پیگیری شناسه‌های دندان، لثه، زبان از این کتاب دو جلدی احادیث پزشکی و از موضوع دندان، این دلبستگی آغاز شد و شکل‌گیری نه تنها تاریخچه پروتز؛ بلکه تاریخ پزشکی دندان‌پزشکی و فراگیرتر تاریخ علوم گوناگون در این کتاب‌ها، به ویژه بحار دیدم.

مهم نیست [از نظر من پژوهشگر تاریخ پزشکی] کدام روایت؛ یا حدیث بحار از نظر درایه و اسناد درست است؛ یا نیست، چون همین که در کتاب بحار چهار سده پیش؛ یا کتاب محاسن دوازده سده پیش آمده بسنده است، هر چند راوی معتبری نداشته باشد، چون برای تاریخ، ملاک، سال، روز و ماه است، نه رنجیره درست روایی. منظور همین که در کتاب کافی؛ یا محاسن آمده، قدمت آن به ۱۲ سده و چون در بحار آمده و در کتاب‌های پیش از آن نیست، همین فاصله چهار صد سال کهنگی مطلب را بازگو می‌کند. از این رو، بر پایه قدمت تاریخی اش می‌توان بر آن تکیه کرد.

روایات و احادیثی یافتیم که پرسش و پاسخ از امامان (ع)؛ یا پیامبر (ص) درباره جایگزینی دندان مردار، گراز، خوک و گاو به جای دندان آدمی و نیز کاربرد طلا، احتمالاً کارد طلا به عنوان روکش طلا چه جهت زیبایی و چه درمان و نیز به عنوان سیم زرین جهت بستن دندان‌ها لقمه شده چه در اثر ضربه و چه به جهت در دهان، بدین گونه بود، دریافتیم دستکم در روزگار امامان (ع) پروتز بوده، هر چند زیر خاکی آن‌ها یافت نشود و باستان‌شناسان آن را جزو آثار تاریخی پیدا نکرده باشند. اینک گمان داریم آن، دایرة‌المعارف بزرگ تشیع در تاریخ علم ایران زمین و جهان اسلام تا چهار سده پیش است.

قرنطینه

خواهرزادگان اندیشمندم پدیده قرنطینه نیز بدین گونه است که درباره آن در کتاب‌های پزشکی چیزی بازگو نشده است، درمان‌های انفرادی بیماری‌های گوناگون فراگیر که با عنوان «ابیدیمیا = اپیدمیا / وافده / فراگیر»، مانند: وبا، طاعون، حصه، آبله، حمیقاه (آبله مرغان) و برخی از بیماری‌های مسری، مانند: جذام، سل، آتشک و برخی زخم‌های پوستی وجود دارد. من دیدم که حشمت از یک سو و ریحانه از سوی دیگر نوشته‌هایی از برخی جهانگردان اروپایی و تاریخ‌نگاران ایرانی درباره شیوع برخی از بیماری‌ها و گیردار گردآوری کرده بودند، ولی نوشته‌ای در کتاب‌های پزشکی پیش از دارالفنون دیده نمی‌شود، پس باید از کتاب‌های تاریخ و شاید بازم به کمک بحار چیزهایی را پیدا کرد. [گمان داریم] زرتشتیان برخی از بیماری‌های مسری را ایزوله می‌کردند و افزون بر آن بانوان را به هنگام داشتن خون‌ماهانه در اتاقکی می‌گذاشتند و خورد و خوراکش را در تنهایی بدو می‌دادند. پیشینیان انگیزه فراگیر شدن برخی از بیماری‌ها را ورزش بادهای گوناگون می‌دانستند، چون هنوز زمانی دراز تا آمدن لویی پاستور و میکروسکوپ مانده بود.

ضد عفونی جایگاه بیمار:

- پاشیدن افشره و آب برخی از گیاهان [برگ و گل]؛
- گستردن شاخ و برگ برخی از گیاهان در اتاق و حیاط خانه؛
- بخور برخی از گیاهان بویناک و شیرابه آن‌ها [صمغ]؛
- دود دادن و سوزاندن سرگین برخی از جانوران و شیرابه، شاخ و برگ برخی از گیاهان؛

- داروهای خوشبوکننده، عطرها، غالیه، لخلخه؛

- بهره‌وری ویژه از برخی گل‌ها، خاک‌ها؛

- بهره‌وری ویژه از کافور و عنبر.

امیدوارم مورد پسند باشد.

پانزدهم آذرماه ۱۳۹۹ زادروزم با کرونایی شدن جهان خانه‌نشین‌ام

قرنطینه در کهن تاریخ ایران زمین

کتابنامه

نمایه کتاب و مقاله

- ابیذیمیا / ابیدمیا / وافدة / فراگیر، کتاب ابیذیمیا" دست نوشته Marsh 156، بودلیان، برگ ۱۶۶، پشت، سطر ۱۹ - ۲۰ است. مجله مشرق، ش ۵۴.
- الاستبصار فیما اختلف من الأخبار، شیخ الطائفه، ابوجعفر محمد فرزند حسن طوسی (د: ۴۶۰ ق / ۱۰۶۸ م)، تحقیق و تصحیح حسن موسوی خراسان، دار الکتب الاسلامیه، تهران، چاپ اول، ۱۳۹۰ ق.
- اصول کافی، کلینی (د: ۳۲۹ ق / ۹۴۱ م)، چ. بمبئی، ۱۳۰۲ ق؛ دیگر: چ. آخوندی، تهران، ۱۳۸۸ ق.
- انجیل، پیامبر عیسی مسیح (ص)
- اوستا، زرتشت (۵۸۳ پ.م)، دوست خواه، انتشارات مروارید، تهران، چاپ هشتم، جلد دوم، ۱۳۸۱ خ.
- بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار، علامه مجلسی ملامحمدباقر فرزند محمدتقی (د: ۱۱۱۱ ق)، تصحیح محمدباقر بهبودی، دار الکتب الاسلامیه، تهران، ۱۳۷۶ ق.
- بحار الأنوار الجامعة لدرر اخبار الأئمة الاطهار، علامه مجلسی، ملامحمدباقر (۱۰۳۷ - ۱۱۱۰ ق / ۱۰۰۶ - ۱۰۷۷ خ / ۱۶۲۸ - ۱۶۹۹ م)
- تاریخچه پروتز از دیرباز تا آغاز دوره رنسانس، محمدابراهیم ذاکر، سخنرانی در نخستین کنگره بین المللی پروتز، تهران، هتل المپیک، ۱۲ دی ۱۳۹۰.
- تَهذِيبُ الْأَحْكَامِ، شیخ الطائفه، ابوجعفر محمد فرزند حسن طوسی (د: ۴۶۰ ق / ۱۰۶۸ م)، تصحیح احمد شیرازی و باقر قوچانی، تهران، ۱۳۱۷ و ۱۳۱۸ خ؛ تصحیح حسن موسوی خراسان، نجف، ۱۳۷۸ - ۱۳۸۲ ق؛ تصحیح محمدجعفر شمس الدین، بیروت؛ تصحیح علی اکبر غفاری، اسلامیه، تهران.
- تورات و تلمود پیامبر موسی (ع)

دانش‌نامه احادیث پزشکی، محمدی ری‌شهری، به کوشش حسین صابری، سازمان چاپ و نشر دارالحدیث، قم، چاپ نهم، ۱۳۸۸ خ.

کافی، اصول، فروع، روضه کافی، ابوجعفر محمد فرزند یعقوب فرزند اسحاق رازی، ثقة الاسلام کلینی (۲۵۸ - ۳۲۹ ق / ۸۷۲ - ۹۴۱ م)، پژوهش علی اکبر غفاری، آخوندی، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۵ - ۱۳۷۸ ق.

المحاسن، شیخ ابوجعفر احمد فرزند محمد فرزند خالد برقی (۲۰۰ - ۲۷۴ ق؛ یا ۲۸۰ ق)، تصحیح و مقدمه جلال‌الدین محدث ارموی حسینی، تهران، دارالکتب اسلامی، تهران، ۱۳۳۰ خ / ۱۳۷۰ ق / ۱۹۶۱ م، ۶۵۵ برگه + ۶۰.

وندیداد، هاشم رضی، انتشارات بهجت، ۱۳۸۵ خ.

وندیداد، به کوشش جلیل دوست‌خواه، انتشارات مروارید، تهران، چاپ دوم، ۱۳۷۴ خ.

قرنطینه در کهن تاریخ ایران زمین

ذکر
دکتر محمد ابراهیم